

svedoče rezultati novih ruskih istraživanja staljinizma. Tako su npr. Dejvis i Hlevnjak, istražujući mehanizme odlučivanja 1930-ih, izneli složenu sliku stvarnosti ozbiljno dovodeći u sumnju dogmu TOT da su najviše partijske distance same odlučivale (Gorinov 1997). U SSSR-u su sve do početka rata bila akutna razilaženja između različitih struktura partijskog i državnog aparata. U složenoj mreži različitih interesa državnih organa Politburo i Staljin imali su najčešće ulogu arbitraže, koja je doduše bila važna, ali je ipak morala voditi računa o interesima suprotstavljenih strana. Hlevnjak je zaključio da je sposobnost opstanka sovjetskog sistema bila u izvesnoj meri omogućena upravo tolerisanjem "antisistemskih elemenata": "iznuđenim dozvoljavanjem privrednih regulatora i stimulansa, tj. spontanih društvenoeekonomskih procesa koji su ublažavali protivrečnosti hipercentralizacije i državne prinude". Gledište da je Staljinov sistem bio monolitan jeste teorijska fikcija (Gorinov 1997). Još je kod Lenjina važno načelo kadrovske politike bilo stvaranje ravnoteže u državnom mehanizmu naporednim postavljanjem oponenta: Trockog i Staljina ili Rikova i Curupe. Klasična politika uravnotežavanja vlasti aktualna je u svakom režimu. O opštem divide et impera načelu nije vodio računa vulgarni antistaljinizam TOT sledeći udobnu tezu o svemoćnom vođi despotu, koja je jednostrana, kao što nije više ubedljivo ni romantičarsko izdizanje zaslužnog Trockog iznad tobože sive figure Staljina u revoluciji. O složenosti sovjetske situacije govori i to da su uvek pored privrednih postojali i politički klanovi. Tendencija spajanja političkih klanova sa uticajnim privrednim rukovodiocima postala je vidljiva 1930-ih što je blokiralo modernizacijske napore centra. Da bi to neutralizovao, Staljin je povremeno "mešao karte", menjajući vodeće privrednike i partijske sekretare. Ali ni time nije uspevao da razbije moćne grupe stvorene oko vođa različitih nivoa koje su počivale na ličnoj lojalnosti. Rukovodioci, premešteni na druge položaje, vodili bi i svoje ljude sa sobom (Gorinov 1997). Borba centra protiv teritorijalnih klanova bila je važna osnova "Velikog terora", slažu se mnogi sovjetolozi od Getija do Levina.

5. 3. Politički versus socijalni sukobi.

Gotovo da bi se moglo reći da su bile spontane unutarnaučne sociološke reakcije na TOT koje su se povremeno javljale kao izraz zasićenosti statičnim normativizmom. Predstavnicima političko-kulturnog pristupa (I. Deutscher, R. Tucker, S. Cohen, M. Lewin, D. Bensaid) ističu šire društvene izvore pojačanog nasilja i sukobljavanja: nasilje je bilo sastavni deo širih procesa industrijalizacije i posledica snažne promene društvene strukture 1930-ih. Nešto snažniji revizionizam u krilu društvene istorije nastao je u SAD krajem 1970-ih, kao reakcija na statični normativni antitotalitarizam, koji je naglašavao monolitnu prirodu socijalizma i fašizma i ključnu ulogu partije i vođe. Teze o čvrstoj ulozi države i visokom stupnju kontrole društva bile su zajedničke ideografskoj i nomotetskoj struji unutar TOT, smatra oksfordski istoričar Nik Beron (Baron 1997). Ipak, sužavajući poređenja političkih sistema na autoritarne režime i preuzimajući idealni tip iz političke nauke, idiografski metod skloniji je TOT. Mnoštvo različitih pristupa služilo se idealnotipskom metodologijom, a što su istoričari više težili vlastitom ekskluzivizmu bili su skloniji isključivostima. Na drugoj strani, proučavanjem daleko raznovrsnije skale sukoba, zatim lokalnog otpora centru i neuspeha centralnih ustanova, pristup društvene istorije zalagao se za širu načelnu uporedivost svih sistema (a ne samo fašizma i staljinizma). Pod uticajem ove struje razvijao se složeniji nomotetski pristup. Braneći se od asimilacije drugih društvenih nauka, historiografija je prihvatala metode i pojmove drugih disciplina (ekonomije, sociologije, demografije). Pod uticajem francuskih analista i nemačkih strukturalista radikalni kritičari TOT sve više ističu